

Του **Χάρη Τοπαλίδη***

Η ευημερία απέναντι στη μεγάλη καμπή της ανάπτυξης

Αν θέλουμε να αντιμετωπίσουμε το φόβο για το αύριο και την αβεβαιότητα για το μέλλον, που κυριαρχούν σήμερα στην κοινωνία μας και διευκολύνουν την άκριτη χειραγωγή της από τις εξελίξεις, είναι σκόπιμο να επιχειρήσουμε μία διεισδυτικότερη ανάλυση στα αίτια της σημερινής κατάστασης θέτοντας ορισμένα κρίσιμα ερωτήματα. Τα συναισθήματα αυτά είναι συνυφασμένα αποκλειστικά με την ελληνική πραγματικότητα ή απηχούν μία ανάγνωση της πραγματικότητας για τις προοπτικές της ευημερίας σε παγκόσμια κλίμακα; Ακόμη κι αν θεωρηθεί ότι οι πρόσφατες υφεσιακές επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας -με τη μείωση του βιοτικού επιπέδου να ξεπερνά το 25% και τους άνεργους το 1.500.000- συνιστούν ειδική περίπτωση, η πορεία της ανάπτυξης υποδηλώνει σαφώς ότι η κρίση της ευημερίας είναι ευρύτερη: Η εξελισσόμενη βαθιά κρίση χρέους και η παρατεταμένη ύφεση στις χώρες του Νότου της Ευρωζώνης, η ασθενική και αβέβαιη ανάκαμψη στις χώρες του Βορρά και τέλος οι εντεινόμενες αναταράξεις στις οικονομίες της Ρωσίας, της Βραζιλίας και εσχάτως της Κίνας δεν αφήνουν αμφιβολίες ότι η ανάπτυξη βρίσκεται σήμερα αντιμετώπιση με τεράστιες πιέσεις, που αντιστρατεύονται με σφοδρότητα την ανοδική πορεία της σε παγκόσμια κλίμακα. Σε συνθήκες ραγδαίας αύξησης του πληθυσμού οι πιέσεις αυτές γίνονται αντιληπτές με τις

επιπτώσεις της σταθερά κλιμακούμενης κλιματικής αλλαγής και του διαφαινόμενου περιορισμού των μη ανανεώσιμων φυσικών πόρων αλλά και με τις συνέπειες της εκρηκτικής ανόδου της ανεργίας και της ραγδαία διευρυνόμενης κοινωνικής και εισοδηματικής ανισότητας (που κατά τον Πικετί έχει προσεγγίσει αναλογικά

Η ανάπτυξη εξαρτάται πλέον πολύ περισσότερο από το κεφάλαιο και πολύ λιγότερο από την εργασία, ενώ η βιωσιμότητα της επιβάλλει ως μονόδρομο την αυτορύθμιση της οικονομικής μεγέθυνσης

τα επίπεδα της παραμονής του Α' Παγκοσμίου Πολέμου). Αν τα προβλήματα που εκπορεύονται από την περιβαλλοντική επιβάρυνση είναι διαχρονικά και η αντιμετώπισή τους μακροπρόθεσμη, τι συμβαίνει με την ανεργία και τη διευρυνόμενη ανισότητα; Είναι συγκυριακά προβλήματα ή αντανακλούν βαθύτερους και πιο μακροπρόθεσμους μετασχηματισμούς στις δομές της ανάπτυξης, που μας απομακρύνουν οριστικά από τη σταθερή πρόοδο που γνώρισαν οι αναπτυσσόμενες οικονομίες σε όλη τη μεταπολεμική περίοδο στην παραγωγικότητα, στους ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης και

στο βιοτικό επίπεδο; Διερχόμαστε μία μεγάλη, ιστορικών διαστάσεων καμπή στην ανάπτυξη, που συνίσταται στη μετάβαση από το βιομηχανικό σε ένα νέο μοντέλο εξέλιξης της πορείας της. Η μετάβαση στην πράσινη ανάπτυξη ή οικονομία της γνώσης πραγματοποιείται με την υιοθέτηση προγραμμάτων διαρθρωτικής προσαρμογής με βάση τη μεταρρυθμιστική ατζέντα που εισήγαγαν οι πολιτικές της συναίνεσης της Ουάσιγκτον και υπαγορεύεται από την αναγκαιότητα της αντιμετώπισης των προαναφερθεισών περιβαλλοντικών πιέσεων. Η επιλογή όμως που υιοθετείται για την αντιμετώπισή τους και έγκειται αποκλειστικά στην προσφυγή σε νέα (πράσινη) τεχνολογία, πιο δαπανηρή από τη βιομηχανική, χωρίς να τίθενται φυσικοί περιορισμοί στην παραγωγική διαδικασία από την οποία εκπορεύονται, εισάγει νέες, ακόμη μεγαλύτερες πιέσεις στην εργασία και στο βιοτικό επίπεδο, που υπονομεύουν μακροπρόθεσμα την ευημερία. Αυτό συμβαίνει, γιατί αφενός η ανάπτυξη εξαρτάται πλέον πολύ περισσότερο από το κεφάλαιο και πολύ λιγότερο από την εργασία, αφετέρου η βιωσιμότητά της επιβάλλει ως μονόδρομο την αυτορύθμιση της οικονομικής μεγέθυνσης. Ο περιορισμός των εναλλακτικών πολιτικών σε μία έχει μείζονες συνέπειες: Η άσκηση των πολιτικών ρύθμισής της, όπως αυτές

που οδήγησαν στη μεταπολεμική ευημερία (πλήρης απασχόληση, αναδιανομή εισοδήματος, κοινωνικό κράτος), καθίσταται ανέφικτη, με αποτέλεσμα η ανεργία και η εντεινόμενη ανισότητα να καθίστανται δομικά προβλήματα του συστήματος, καθώς δεν υπάρχουν διαθέσιμα εργαλεία πολιτικής για την αντιμετώπισή τους. Στις συνθήκες της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας η βιωσιμότητα της ευημερίας είναι ζήτημα υπερεθνικού προσδιορισμού. Στη διάσταση αυτή απαιτείται η ρύθμιση του νέου μοντέλου ανάπτυξης, ώστε να είναι εφικτή η αντιμετώπιση της περιβαλλοντικής πίεσης και με πολιτικές έντασης εργασίας. Μία τέτοια ρύθμιση προϋποθέτει την υιοθέτηση ενός νέου μοντέλου έξυπνης μεγέθυνσης, που απομακρύνεται από την κυρίαρχη ποσοτική και βραχυπρόθεσμη λογική και υιοθετεί ποιοτικά και μακροπρόθεσμα κριτήρια περιβαλλοντικής και κοινωνικής βιωσιμότητας. Ένα επιθυμητό μέλλον φαίνεται να βρίσκεται σε ένα λιτότερο και δικαιότερο παράδειγμα ευημερίας.

*** Ο Χάρης Τοπαλίδης είναι δρ. Οικονομικών και συγγραφέας του βιβλίου "Η παγκόσμια κρίση της ευημερίας. Η βιώσιμη ανάπτυξη στη μετάβαση από τη βιομηχανική στην παγκόσμια οικονομία της γνώσης", Εκδόσεις ΑΠΘ**